

Wrota Bitwy Warszawskiej

Mr. III
Wronek
13 Sierpnia
2013

Samorządowa Instytucja Kultury „Park Kulturowy” Ossów - Wrota Bitwy Warszawskiej 1920 r., ul. Matarniewicza 14B, 06-230 Kobyłka, Ossów, gm. Włocławin, www.ossow.1920.pl

Pod Ossowem wazyły się losy Europy

Rozmowa
z Profesorem
Januszem
Odziemkowskim

Kiedy przegląda się gazety z sierpnia 1920 roku, z przedednia Bitwy Warszawskiej, można odnieść wrażenie, że Warszawa nie była świadoma nadchodzącego niebezpieczeństwa. W lokalnych gazetach można było przeczytać o tym, że skradziono naszyjnik z brylantem, czy repertuary teatrów. Wojna górzys jest, ale niekoniecznie jako najważniejsza wiadomość numeru... Gazety z tego okresu nie są zbyt miarodajnym materiałem do badania społecznych nastrojów. Pamiętamy, że obowiązywała wojskowa cenzura, nie można było siać paniki i szczegółowo opisywać teatru działań zbrojnych. Jednak na ulicach wojnę można było wyczuć. Były punkty werbunkowe, przetaczały się wojskowe oddziały, żołnierze ćwiczyli na placach i skwerach. Widać to wszędzie na zdjęciach z tamtego okresu.

Faktycznie jednak, po chwilowej panice na początku sierpnia, kiedy część warszawiaków wyjechała z miasta, na ulice wrócił względny spokój, przerywany jedynie wybuchami patriotycznej radości przy okazji np. przejazdu kolumny wojsk zmierzających na front. Pamiętamy też, że obywatele byli przyzwyczajeni do działań zbrojnych. Mieli jeszcze świeżo w pamięci cztery lata I Wojny Światowej.

Mimo to, im bardziej bolszewicy zbliżali się do Warszawy, coraz więcej młodych ludzi zaciągało się do armii. Jak była w tym rola kościoła, duchownych takich jak ks. Ignacy Skorupka?

Ksiądz Skorupka był kapelanem i kościół miał takich w armii wielu. Jednak najważniejszą rolę było zmobilizować społeczeństwo. Tu dużą rolę odgrywali proboszczowie. Na wsi słowo proboszcza było niepodważalne i nierzadko proboszczowie wraz z całym parafią zgłaszali się do punktów werbunkowych. Wojsko dbało, by w lokalnych Komitetach Ochrony Państwa zasiadali duchowni. To podnosiło autorytet komitetów.

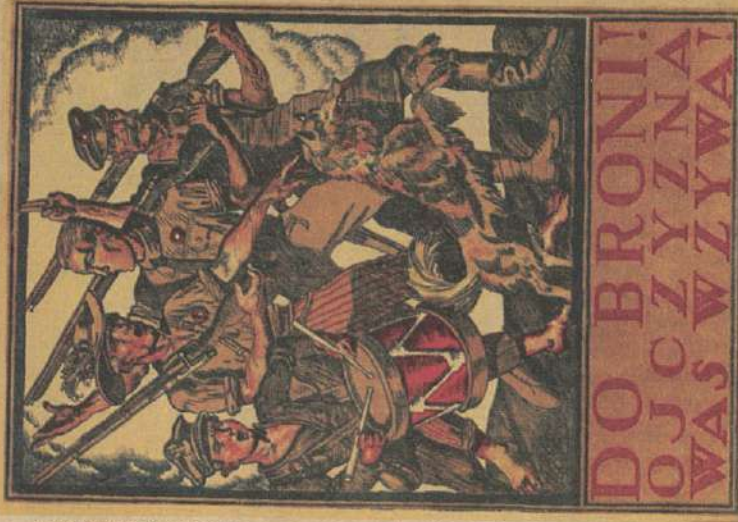
Dzięki ogromnej mobilizacji udało się zatrzymać bolszewików na przedpolach Warszawy, a później odeprzeć. Było to wielkie i błyskotliwe zwycięstwo. Czy jednak faktycznie była to „18. przelomowa bitwa w dziejach świata”, jak określił je lord Edgar

D'Abernon? Czy, gdyby nie my, rewolucja faktycznie rozlałaby się na zachód Europy, czy może jednak Niemcy powstrzymałby czerwonoarmistów?

Nie chodzi o to, czy Niemcy zatrzymaliby bolszewików, bo i tak zawaliby się cały Traktat Wersalski. Kraje Europy Środkowej i Wschodniej straciłyby niepodległość. Nikt nie stanąłby w ich obronie. Nikt nie walczyłby za Litwę, Łotwę, Estonię, Finlandię, Rumunię czy Węgry. Czechy prawdopodobnie również zostałyby oddane, a to już stanowiło spore zagrożenie dla Austrii. Jeżeli spojrzymy z tej perspektywy, to oznacza, że niedługo po zakończeniu I Wojny Światowej mieliśmyby mapę Europy taką jak po 45. roku. Inaczej też wyglądałaby II Wojna Światowa. Może Zachód by ocalał, ale na pewno inaczej wyglądałaby Europa. W takim znaczeniu to była znacząca, przelomowa bitwa.

Jeden z dziennikarzy w 1920 roku tę przelomową bitwę określił mianem **Cudu nad Wisłą**.

Autor tego pojęcia miał na myśli nieudolność dowódców i fakt, że tylko cud może nas uratować. Miał oto po części zdyskredytować zasługi Naczelnego Wodza Józefa Piłsudskiego. Ale sformułowanie to przeszło ewolucję. Z pejoratywnego stało się pozytywnym synonimem Bitwy Warszawskiej. Dziś używa się tych określeń wymiennie. Zwiastuje, że pojęcie cudu i śmierć ks. Skorupki sportretował Wojciech Kossak w obrazie o tym samym tytule. W ten sposób również sam Ossów, jako miejsce śmierci kapelana, stał się ważnym symbolem Bitwy Warszawskiej.

Plakat Zygmunta Kamińskiego. Litografia przedstawia ochotników. Litografia przedstawia ochotników / Muzeum Historii Polski

Program obchodów 93. rocznicy Bitwy Warszawskiej w Ossowie

14 sierpnia (środa)

19.30 Uroczyste odsłonięcie tablicy poświęconej pomocy Narodu Węgierskiego w 1920 roku (przy szkole w Ossowie) w obecności delegacji: Węgier z Burmistrzem Csepel – Szilardem Nemethem na czele. Przemarsz pod Krzyż Pamięci Ks. Ignacego Skorupki

21.00 Uroczysty Apel Poległych przy Krzyżu Pwamięci ks. Ignacego Skorupki

15 sierpnia (czwartek)

9.00 Start XXII Międzynarodowego Półmaratonu Ulicznego „Cud nad Wisłą”

10.00 Modlitwa przy Krzyżu Pamięci ks. Ignacego Skorupki

11.00 Uroczysta Msza Św. w kaplicy na Cmentarzu Poległych celebrowana przez JE ks. abpa Henryka Hosera

12.30 Odsłonięcie popiersia gen. Franciszka Gągora (Polana Dębów Pamięci ofiar katastrofy lotniczej pod Smoleńskiem)

13.00 Apel Poległych w Bitwie Warszawskiej 1920 roku i złożenie wieńców na Cmentarzu Poległych

13.45 - Widowisko plenerowe – REKONSTRUKCJA BITWY WARSZAWSKIEJ 1920 r.

16.00 Bieg Dziecięcy „Cud nad Wisłą” pod patronatem Starosty Wołomińskiego oraz Burmistrzów i Wójtów gmin Powiatu Wołomińskiego

15.00 – 22.00 Festyn Letni w Ossowie

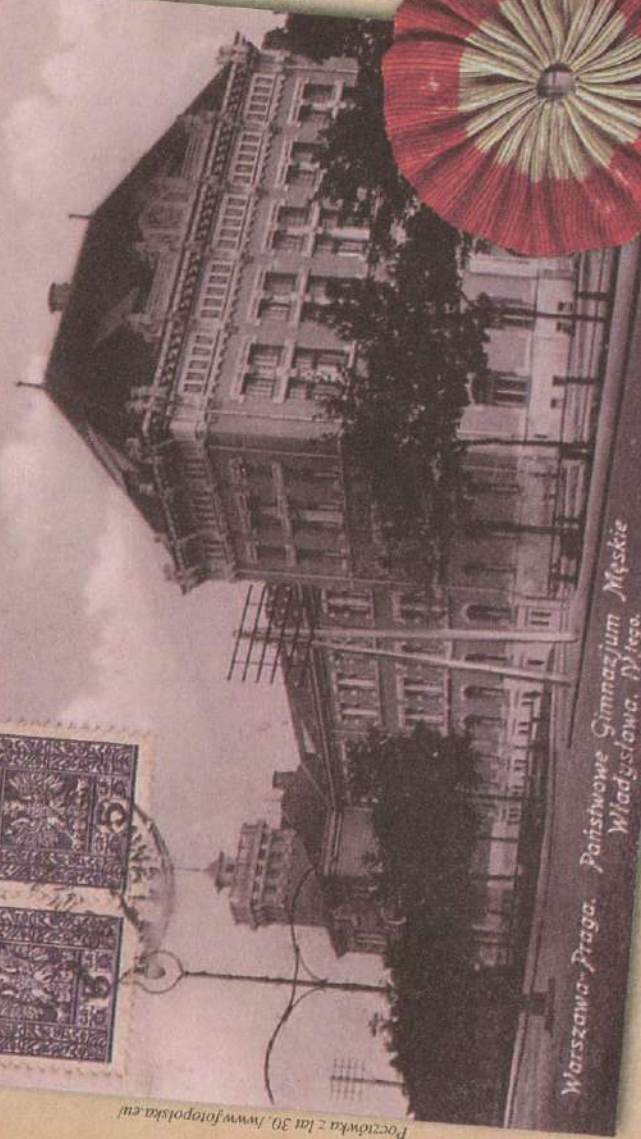

prężną instytucją biorącą udział w życiu publicznym. Weterani założyli między innymi własny punkt werbunkowy kandydatów do Armii Ochotniczej na ul. Trębackiej 32. Taką praktyką była dozwolona, także w celu przeniesienia części roboty propagandowej z rządu i armii na instytucje społeczne. Weteranom udało się zwerbować ponad 1000 ochotników i był to jeden z najlepszych wyników w Warszawie.

Wymiarz warszawskiej młodzieży gimnazjalnej na front.
Warszawa — Praga, 1920.
Fot. CAW

Portówka z lat 30. www.fotopolska.eu

Warszawa-Praga. Państwowe Gimnazjum Męskie Władysława Włocławskiego. Płosko.

Gimnazjaliści

W 1905 r. na rogu ulic Aleksandrowskiej i Petersburskiej (w 1920 r.: Zygmuntońskiej i Floriańskiej, obecnie: Jagiellońskiej i Al. Solidarności) wybudowano gmach rządowego gimnazjum męskiego. Była to szkoła średnia z rosyjskim jako językiem nauczania, przeznaczona głównie dla synów mieszkających w Warszawie Rosjan. W 1915 r. Niemcy zajęli Warszawę, a chcąc pozyskać Polaków dla Państw Centralnych, wprowadzili autonomię m.j.n. w zakresie oświaty. Dzięki temu otwarto polskie Gimnazjum Męskie im. Króla Władysława IV (obecnie VIII LO im. Władysława IV). W lipcu i sierpniu 1920 r. szkolne mury były pełne pomimo wakacji:

W Bursie ruch... Chłopczy, urządzamy spotkanie! — ktoś woła. Na to zebranie nikogo zapraszać nie trzeba było — Czy mamy wstąpić do wojska? — odzywa się na spotkanie jakiś głos dziewczynny. — Nie tak pytać trzeba, ale czy mamy wstąpić dziś, czy jutro? — Dzisiaj, dziś, jak najprędzej. — Czy wszyscy? — Wszyscy! — A kto nie pójdzie do wojska? — Ten nie będzie naszym kolegą, nie podany mu ręką, usunemy go z bursy, usunemy go ze szkoły! — A więc idziemy wszyscy na ochotnika!

Stanisław Stasiak, *Bateria — ognia*, Warszawa 1933 [za:] Janusz Olszembowski, *Piechota polska w wojnie z Rosją bolszewicką: 1919 — 1920*, Warszawa 2010, s. 643

Gimnazjum szybko zamieniono na tymczasowe koszary 236. ochotniczego pułku piechoty. Sienniki rozłożono w klasach, a kucharzami byli pracownicy okolicznych restauracji. Dość oryginalny numer pułku był efektem regulaminu, który przewidywał tworzenie pułków ochotniczych przy batalionach zapasowych pułków regularnych. Pułk z gimnazjum Władysława IV utworzono przy 36. pułku piechoty Legii Akademickiej, z którego pochodzili oficerowie i podoficerowie prowadzący krótkie szkolenie, a następnie dowodzący nim w polu. Po drugiej stronie ul. Aleksandrowskiej (w 1920 r. Zygmuntońskiej — obecnie Al. Solidarności) i na prawo od budynku gimnazjalnego znajdował się kompleks budynków, które w związku z przeznaczeniem nazwalibysmy obecnie wojskową komendą uzupełnień.

Karol Zygmunta Płosko,

s. t. p. szeregowiec 230 pułku p., ochotnik,

105 lat urodzin, agnat w obronie Warszawy.

Pogrzeb odbędzie się 11.11, w wtorek, o godz. 3-iej po poł. w szpitalu Ujazdowskiego na cmentarzu wesołym na Powązkach.

Tęcza wesołowy na Powązkach

www.stankiewicz.com

Umundurowanie żołnierzy Armii Ochotniczej

1 lipca 1920 roku Rada Obrony Państwa zdecydowała o utworzeniu Armii Ochotniczej. W wyniku kampanii propagandowej prowadzonej z dużym rozmachem do wojska zgłasza się wielu ochotników. Do września 1920 r. do Armii Ochotniczej wstąpiło prawie 110 000 osób. Dowódcą Głównego Inspektoratu Armii Ochotniczej był gen. Józef Haller. Jednym z większych wyzwań, jakie stały przed GłO, była konieczność umundurowania żołnierzy — ochotników. Na ilustracjach z epoki powszechnie przedstawia się ich ubranych w polskie mundury wz.1919 i helmy francuskie Adrian wz.15, furażerki bądź okrągłe czapki zwane „angielkami”. Mundur wz.19 składał się z kurtki wykonanej z sukna w kolorze khaki i bryczesów wykonanych z tego samego materiału. Do tego dochodziły owijacze i trzewiki w piechocie lub długie buty w kawalerii. Rzeczywistość przedstawiała się jednak nieco inaczej. Mundur wz.19 dopiero był wprowadzany i nie nadążano z jego produkcją. Aby umundurować tak liczną i szybko powstającą armię, sięgnięto po wszystko, co było w magazynach. Znajdowało się w nich wiele rodzajów i modeli umundurowania pochodzących z różnych armii świata.

Zdjęcie pamiątkowe żołnierzy WP, Lida 1922 r. Żołnierze z lewej w „huncie”, z prawej w kurtce mundurowej wz. 1919 (zbiorzy Michała Zaręczyńskiego)

kokarda narodowa

Znajdowały się tam różnego rodzaju urządzenia sanitarne (łaźnie, pralnie, odwadalnice itp.) i koszary, w których najpierw carscy, a obecnie polscy rekruci oczekiwali na odjazd do miejsc stacjonowania ich przydziałowych pułków. Na wschód od nich stały koszary 36 pp Legii Akademickiej. W parku między tymi zabudowaniami a ul. Zygmuntowską prowadzono zajęcia z musztry dla gimnazjalistów — ochotników.

Innego rodzaju zajęcia prowadził w gmachu gimnazjalnym ks. Ignacy Skorupka. Został on na własną prośbę wyznaczony „lotnym kapelanem” oddziałów ochotniczych. Szczególnie jednak związał się właśnie z 236. pp. W jednej z sal lekcyjnych prowadził zajęcia, które moglibysmy określić jako połączenie religii i księży kapelanów obywatelskich. On i wielu podobnych mu w walce; polscy żołnierze wygrali pod Warszawą głównie dzięki wysokiemu morale.

Powstańcy i gimnazjaliści

4 sierpnia przybyła do pułku delegacja Związku Weteranów Powstania 1863 r. z rogu Jagiellońskiej i Floriańskiej. Przekazała ona sztandar powstańczy z czasów powstania, a pułk przyjął imię Weteranów 1863 r. Oprócz tego zupełnie wyjątkowego znaku świadczącego o kontynuacji polskich walk niepodległościowych istniał jeszcze jeden duży powozechniejszy. Była nim biało-czerwona kokarda, którą ochotnicy nosili na czapce.

„I ty Polaku Hardy! Pójdź do nas — bierz kokardę, Karabin bierz i w pole! Bagniem kuć swą dół! Zwycięstwo w naszej dłoni. Wyrwimy Polskę z toni. Więc rzeszę i bez liku! Przybywaj ochotniku!”

Karnel Matuszyński, *O żołnierzu wielkim panu... Ochotnik*, nr 2.

25 lipca 1920 [za:] Janusz Olszembowski, *Piechota polska w wojnie z Rosją bolszewicką: 1919 — 1920*, Warszawa 2010, s. 645

Również ten znak był wzorowany na kokardach powstańców styczniowych.

W Armii Ochotniczej spotykało się dosyć często amerykański mundur M1910, w którym przerabiano kobierze, aby bardziej upodobnić go do munduru polskiego.

Gdy brakowało kurtek, żołnierze nosili same koszule mundurowe.

Pojawiały się także mundury brytyjskie, francuskie, austriackie, a nawet rosyjskie.

W jednostkach kawalerijskich panowała jeszcze

większa pstrokacizna, a żołnierze oprócz wyżej

wymienionych mundurów

posiadali kurtki zwane

„ulankami” z okresu I wojny

światowej. Tak duże

zróznicowanie w umundurowaniu spowodowało,

że żołnierze ochotnicy,

dla podkreślenia swej

przynależności do formacji

ochotniczych, uzupełniali stroj

biato-czerwonymi kokardami

i rozetami. W niektórych pułkach

ochotniczych jazdy dość popu-

larny był zwyczaj noszenia

na furażerze kitki wykonanej

z jasnego włosia. Oprócz dużego

zróznicowania w umundurowaniu Armia Ochotnicza miała

problemy z wyposażeniem

i uzbrojeniem, które składało

się z wielkiej mieszanki

sprzętu uzyskanego z armii

państw, które zakończyły już

zmagania wojenne i chętnie

pozbywały się nadmiaru

sprzętu wojennego.

Dariusz Sewator

Miasteczko turystyczno-historyczne

Ossów 15 sierpnia

Lokalizacja: teren wokół Zespołu Szkół przy ul. Matarewicza 148, parter budynku szkoły.
Czas: od godz. 10.00 do 18.00

Miasteczko przygotowane przez Samorząd Instytucji Kultury „Park Kulturowy Ossów – Wrota Bitwy Warszawskiej 1920 roku”

będzie składało się z trzech głównych elementów:

- 1) części rekonstruktorskiej
- 2) części turystycznej
- 3) wystawców instytucjonalnych

1) Obozowisko rekonstruktörów

Na terenie położonym w południowej części boiska znajdują się dwa obozowiska – polski i bolszewicki. Biorąc polski będzie pokazywał wóz taborowy, wokół którego znajdą się punkt dowodzenia kompanii armii ochotniczej. Zobaczymy m.in. punkt sanitarny, połowę radiostacji, CKM wzór 1910. Diorama bolszewicka będzie zbudowana wokół wyposażonej w CKM taczanki. Na terenie obozowiska pojawiają się też wojska kome, w sumie spodziewamy się ponad 100 rekonstruktörów.

2) Część turystyczna

Po północnej stronie boiska – wzdłuż szkoły znajdują się namioty zorganizowanych przy współpracy z Mazowiecką Regionalną Organizacją Turystyczną. Atrakcje turystyczne swojego regionu będą przedstawiać m.in. przedstawiciele okolicznych samorządów związanych z Bitwą Warszawską. Lokalne organizacje turystyczne przedstawiają koncepcje budowy szlaków rowerowych i atrakcji turystycznych na terenie powiatu wołomińskiego. Będzie można także spróbować specjalistów kuchni polowej.

3) Wystawy instytucjonalne

Znajdą się tu m.in. stoisko naszej Instytucji w oprawie nawiązującej do 1920 roku, na którym będziemy m.in. rozdawać reprints gazet z 1920 roku, będzie też można kupić okolicznościowe koszulki. Przed szkołą znajdzie się także przygotowana przez nas duża wystawa plenerowa. Istotny udział w obchodach 15 sierpnia będzie miało Muzeum Historii Polski, które zajmie jedną z sal Zespołu Szkół. W ramach sekcji wystawienniczej znajdzie się również stoisko Archiwum Akt Nowych, które będzie rozdawać publikacje związane ze swoją statutową działalnością. W Pawilonie ekspozycyjnym (położonym obok ZS) będzie możliwość zwiedzania z przewodnikiem. W środku znajdzie się również czasowa wystawa „Ochotnicy 1919-1921”.

Atrakcje MHP

Multimedialny stół sztabowy

Jest to prezentacja wyświetlana na ekranie, dedykowana przebiegowi wojny polsko-bolszewickiej. Nawiązuje ona do: stołu sztabowego” z mapą, linią frontu i jej zmianami. Prezentacja ma układ chronologiczny, jest uzupełniona tekstem objaśniającym konkretne wydarzenia.

Gra strategiczna „Osamotnieni”

Jest to strategiczno-decyzyjna gra komputerowa opracowana przez Dział Edukacyjny MHP. Gracz wciela się w postać polskiego dyplomaty w 1920 r. Od jego zdolności negocjacyjnych z przedstawicielami innych państw zależy los Polski prowadzącej działania wojenne przeciwko Rosji Sowieckiej.

Symulator lotu aeroplanem z 1920 roku.

Symulator samolotu myśliwskiego D.III Oefflag używanego przez polskie lotnictwo w okresie wojny polsko-bolszewickiej. Symulator posiada szczegółowy model samolotu z w pełni odwzorowanym, animowanym kokpitem i instrumentami pokładowymi. Zadaniem może być np. start z lotniska mokotowskiego i lot w kierunku Ossowa i Radzymina.

Kiosk multimedialny MHP

Zawiera prezentację o działalności MHP, informacje o projektach realizowanych przez tę placówkę.

Wizualizacje przyszłej siedziby Muzeum w Ossowie

Dojazd:

W miarę możliwości rekomendujemy dojazd komunikacją zbiorową, ze względu na problemy z parkowaniem pojazdów w pobliżu miejsca rekonstrukcji. Jeśli jednak zdecydujemy się na samochód, warto przyjechać wcześniej.

Samochodem: Z Warszawy można dojechać na trzy sposoby: 1. Trasą Toruńską, w Markach zjazd w kierunku Zielonki i dalej do drogi 634, 2. Ulicą Radzywińską, następnie Łodygową do Zabek i dalej drogą 634, 3. Marsa, Żolibzka aż do ronda i w prawo w drogę 634. Z drogi 634 należy skręcić na światłach w stronę Turowa

Z Tuszczu, Wołomina, Radzymina i innych miejscowości położonych na północ i wschód od Ossowa, najlepiej kierować się nie przez Turów, ale od strony Majdanu i Lesniakowizny. Z drogi 634 najlepiej będzie zjechać już w Wołominie w al. Niepodległości i na rondzie w Majdanie dojechać do Ossowa przez Lesniakowiznę

Autobusem: Z Warszawy kursuje linia W. Autobusy startują spod Domów Centrum, należy wysiąść na przystanku Turów. Dalej czeka nas około ponad dwukilometrowej długiej spacer ulicą Matarewicza.

Pociągami: Niedaleko Ossowa znajduje się linia Wołomińska (z Warszawy najłatwiej wyruszyć z Dworca Wileńskiego). Dojechać na rekonstrukcję pociągami można na dwa sposoby: 1. Wysiąść na stacji Wołomin i przesiąść się do miejskiego busa kursującego przez Ossów 2. Wysiąść na stacji Kobyłka-Ossów, skąd do miejsca rekonstrukcji są ok 3 kilometry.

Samorządowa Instytucja Kultury

Samorządowa Instytucja Kultury „Park Kulturowy - Ossów – Wrota Bitwy Warszawskiej 1920 roku” powstała, by popularyzować historię wielkiego polskiego zwycięstwa w wojnie polsko-bolszewickiej. Instytucję powołała do życia Gmina Wołomin w styczniu 2013 roku, nadając tym samym ramy organizacyjne działalności edukacyjnej i kulturalnej na terenie Parku Kulturowego „Ossów – Wrota Bitwy Warszawskiej 1920 roku”. Instytucja ma swoją siedzibę w Ossowie przy ul. Matarewicza 148 w budynku Zespołu Szkół. Informacje o niej i jej działalności znajdują się na stronie www.ossow1920.pl

Ryszard Madziar

– Burmistrz Miasta Wołomina:

Poprzez pamięć o tradycji Bitwy Warszawskiej chcemy promować patriotyzm. Myślę, że warto czerpać z tradycji wielkiego polskiego zwycięstwa w 1920 roku i być dumnym z naszych Bohaterów. Serdecznie wszystkich zapraszam do gminy Wołomin, gdzie leży Ossów i gdzie można dołączyć do prawdziwej historii.

Piotr Uściński

– Starosta Wołomiński:

Szykuje się niepowtarzalne wydarzenie - żywa lekcja patriotycznego wychowania - rekonstrukcja zwycięskiej Bitwy Warszawskiej 1920 r. Warto poznać tę historię, warto ją pielęgnować i przekazać naszym najmłodszym opowiadając naszym sąsiadom Europejsko. Scenariusz został napisany 93. lata temu - a my dzisiaj pokazemy na wyżyny męstwa i dowódzkiej mądrości

Grzegorz Dudziak

– Burmistrz Miasta Zielonka:

Fakt, że miejsca ważne dla Bitwy Warszawskiej leżą m.in. w granicach Zielonki jest dla nas wielkim zobowiązaniem. To przez poligon w Zielonce wędrowali na bój licealiści - żołnierze 1920 roku. Dziedzictwo Cudu nad Wisłą jest podstawą budowania tożsamości i więzi lokalnych, ale także promocji miłości do Ojczyzny.

Robert Roguski

– Burmistrz Miasta Kobyłka:

Patriotyzm to uczucie, które rodzi się z dumy, świadomości dziejów swojego narodu i poczucia przynależności do tej ziemi. Kobyłka pamięta o bohaterach Bitwy Warszawskiej i dba o to, aby pamiętać o ogromnym znaczeniu tej bitwy dla Polski, dla Europy zawsze była żywa

